

Pákásztanya

A magyar halászeletből II.

Pákásztanya ! A mai kor gyermeke hallja, olvassa e szót s legutjába Ős-Bihar lapályainak örege – de öreg legyen ám ! – nem fejt meg a maga volt, letűnt valósága szerint sohasem.

A [p´k´sz](#) , az egykori bihari rétségnek, mocsárvilágának ura és őslakója eltűnt – elfogyott, mint elfogyott lecsapolás útján a rét, a mocsár.

Az egykori nádrengetegek, ingoványok, kutak, morotvák, goroncok, zsombékok helyén ma az eke túrja a tűzeges, kövér televényt; az eke vasa néha egyet zökken – beléütődött valami levert czövek, karó földalatti maradványába, talán a pákáskunyhó mesteroszlopába, mely azt a sátorszerű, csúcsos nádalkotmányt támasztotta. Itt-ott kitúrja az eke a karózatok egész sorait, melyek szépen kettősben, úgy egy derék macskajárónyra vonulnak egymás mellett, erre arra kanyarogva s a kanyarodások öbleiben lépésnyi közöket hagyva: ezek a csíkgátak vagy lábók maradványai. Kitúrja az eke a hozzá valót is: elfeketedett fűzfavessző fonadékok ezek, hasas, vagy tölcse-szerű alakzatokban. Ezek a [cs´k´vars´k](#) maradványai; akkor szolgáltak a csíkgát közeiben, a mikor a bihari urak Komádiba »

[cs´k´szni](#)

« jártak. Igaz, hogy ez a csíkászat titulus bibendi s minden egyéb volt, a mi a bihari dáridóhoz tartozott, csak csíkfogas nem. Ezt rábízták a pákászra, ki meg is felelt emberül. Mert a történeti igazság úgy kívánja, legyen ide írva, hogy azokon a dáridókon bor, kártya és cigány mellől nem hiányzott a csík – more consueto káposztalében főve; s az igazi bihari gyerek úgy ette meg, hogy meg sem mozdította állkapczáját, mert úgy kívánta az ősi virtus, hogy az egész csíkot azon rágatlan valójában csúsztassa le

[b´r´szingj´n](#)

– akár a mai kor finnyás uracsa az ostendei osztrigát.

A legszebb bihari nóta, a legvígabb adoma a komádi csíkászatokon termett; ott, a pákásztanya tájékán, a hol ma nem rikácsol többé a nádi veréb, nem költ káka tövén a [rucza](#) , nem fehérlik a nádsor alján a lábas kócsag, nem lengeti szárnyát a

[hal´szcs´r](#)

, a lósirály, hanem hullámozó búzavetésből kikél a pacsirta madár, rezgő szárnyacsapással emelkedik mind magasabbra, folyton hallatva dalát:

Dicső, dicső, dicső

2 / 7

, a

[güml;züml;](#)

ásta lyukát: az mind időjárást jósolt.

A madár helyi mozgásából a közel jövőre jósolt; a madarak tavaszi, őszi vonulásából kiolvasta az évszakok időjárását.

Nem röpillt fel madár, melyet meg ne nevezett volna; nem rakott fészket, hogy a pákász ne ismerte volna; a madár szokását, életmódját, mint minden állatét, a legapróbb részletig ismerte; szedte tojását, fiát; nem csoda, hogy akkor fogta el, a mikor éppen akarta, vagy szüksége volt reája.

E mellett mindenkor halász is volt. A legapróbb részletig tudta a csík, a csuka, a kárász, a czompó, a bobály járását, szokását, ivóhelyét, megfekvését, felszállását, a fenéken való járását: fogott is a mennyi éppen kellett.

Csúcsos nádkunyhóját a rétség és lápok belsejében »hegy«-re építette, inkább rárakta, hogy könnyen el is vihesse; emlékeztetett ez a nyári a finn »kótára«, mely azonban fenyőrudakból készül. A »hegy« nem hegy s nem domb, hanem a – lápi ember fogalma szerint – szilárd sziget, a melyen a mocsárfűz, a rekettye, néha az eltölpülő nyárfa, megvetheti gyökerét. A tűzhely a középén s csak a sík földön volt; fölötte függött a horgas [szolgafa](#), mely a bográcsot tartotta; a gorczok táján a nád közé be volt szurkálva a kanál, az ár, kés, orsó, visszaló, fésű; köröskörül hevert a »czókmók« bunda, szűr; a lápi bocskor, az eleség s az ürgebőrbbe rejtett borotva magasra volt akasztva; mert a lápi ember, a pákász mindig borotválta az állát.

Kívülről a kunyhó csúcsa táján feszült a rókabőr, néha nyúl vagy vadmacska; a kunyhó körül járkált, lubiczkolt a pákász »majorsága«, szelídített, pelyhes korában kiszedett vadrucza, vadlúd, néha egy-egy csonkaszárnýú daru, vagy kócsag is.

Csak a rangosabbja készített putrifélét, mely kissé be volt ásva a földbe – fal helyett; azután rá volt rakva a fedél, megföldelve a tövén környöskörül. Se ablak, se kémény; az ajtó fölött egy lyuk, a hol a betóduló szél s a kitóduló füst örök harczban állottak egymással.

Itt járt-kelt a feleség, itt született s cseperedett fel a pákász gyermekke – a szabad természet szabad teremtménye.

A pákász főszerszámja háromféle volt: a »rozsdás«, a varsa és a tör ; a mi pedig mindig vele volt, az a [kasúr](#), mellyel vágott, s a lápiot, a mellyel tapogatott; egy toldott-foldott lélekvesztő is ritkán hiányzott.

A »rozsdás« és a lélekvesztő, mint drága jószág, mert nehezen volt szerezhető, örökségbe járt.

A pákász sohasem volt jó lövő az igazi vadászember értelmében. Repülő madárral, futó vaddal nem boldogult; – hagyta repülni, futni kedve szerint, mert más volt az ő módja: ráadja magát a lesre. Kitanulta a madár járását, tartózkodását, hálóhelyét, jelesen pedig azt, hogy mikor jár seregesen s hová száll be. Mikor már kitudta, elővette a puskát s pákász módra

töltötte meg; egy fél marok por és egy marok vágott ólom jól lefojtva. Azután meghúzta magát a kellő helyen s bevárta a sereget; a mikor azután a rucza, a lúd százával, ezrével beszállott s jól összeverődött a tisztás tükrén, oda lőtt a pákász a legsűrűbbjébe. Olyat szólt az a lövés akár egy kölyökágyú s az is igaz, hogy rúgásától szikrát hányt a pákász szeme; de ott is fetrengett tíz-húsz vad, festette pirosra a vizet, míg tolla szerteröpült a levegőben, akárcsak párnát repesztett volna meg valaki. Egy ruczára, egy lúdra pákászember nem tüzelt sohasem: »sajnálta tőle a lövést«.

Rókával, vadmacskával, nyúllal sem tett különben ; – kileste járását, csapását, fekvő helyét s fektében eresztette reá a lövést; de ez a ritkább eset volt, mert inkább folyamodott a törhöz, mely a bőrt épségben hagyta s így értékét a szűcs szemében növelte.

A törnek egy igen érdekes fajtáját különben a ruczákra és ludakra is alkalmazta. Kileste a pontot, a hol a nádból a síkvízre ki s be szoktak járni, mert tudta, hogy ezek a madarak kivált költés idején s mikor fiókákat vezetnek, állandóan a vizek bizonyos táján tartózkodnak s mindig ugyanazon a helyen járnak ki a szabad vízre, úgy hogy a nád közt egy látható, keskeny csapás is marad. E csapásban a pákász – úgy arasnyi magasságban – egy erős nádszálat kötött keresztbe, erre pedig ráakasztotta a madzagtört, nagy nyílással, úgy hogy alsó kerületével két ujjnyira a víz alá ért ; a mint a rucza vagy lúd úszott, fejével átjutott, nyakával is, de már a hasa feszítette, tehát húzta is a madzagot s így összebb hozta a tört, a lába pedig úszó mozgása közben, épen csuklójával érte a tört, tehát horgosan húzott s így a tör legalább is egy lábánál fogva ragadta meg a madarat.

Legszebb s legeredetibb ruczavadászatát télszakán űzte. Tudta a láp és rét helyeit, a melyek forrásosak voltak, azért be nem fagytak; s tudta, hogy kivált a tőkés rucza s azok a fajok is, a melyek északi tájakról hozzánk vonulnak, szintén járnak a nyílt helyekre. Ekkor összebeszél a pákásztársaival; nagy körben körülfogták a forrásos helyet s összebb nyomultak; útközben pedig pőrére vetkőztek! Kellő távolságra érve, egy füttyre, mind berohantak a vízbe. A ruczák a vízből nem bírtak nyomban fölemelkedni, mert térre van szükségök; erre volt építve a roham. A többi elvégezte a bot.

A halászati mesterfogásokban a pákász utolérhetetlen volt; úgyannyira, hogy még ásta is a halat; bármily csodásán hangozzék is, ismételve legyen mondva: ásta, kapával a föld alól. De vegyük sorba.

A pákász, a rétség és láp természeténél fogva, igazi őshalász volt: dolgozott a varsával, jelesen a csíkvarsával vagy kassal, a csukavarsával és a vejszével; s minthogy a nyílt vizekből a csuka sohasem hiányzott, nagyon valószínű, hogy ismerte a [csapóhurkot](#) is. Ez utóbbira határozott adatom nincsen, de föl merem tenni, mert a csapóhurok csukás helyeken ma is dívik s igazi ősszerszám.

A pákász jól tudta, hogy a csík gyakran felszáll, levegőt szippant, azt úgyszólván magán keresztül hajtja s huggóján kiereszti; ott tehát, a hol nyílt vizek közelében ingólap volt, t. i. növénytakaró, mely az embert elbírta s a mely alatt mélység tátongott – természetesen vízzel telve, ott a lápmetszővel kivágta a takarót, úgy hogy egy kútszerű nyílás keletkezett. A csíkok hamar odaszoktak s felszállottak egy kis levegőért. Ekkor a pákász dolga meg volt nyerve: a

csíkvarsát a szádjaival lefelé fordítva beállította a »kutúba« s a felszálló csík belétevedt a bóbállyal együtt.

Jól tudta a pákász azt is, hogy a csík akkor, a mikor a hóvizek, vagy nagy esőzések megdagasztották a rétet s lápot, ide-oda úszkál; ekkor rekesztésre fogta a pákász a dolgot, t. i. karókkal, hínárral, mindenféle giz-gazzal keskeny gátakat – csíkgátakat, lábót – rakott, hosszú sorban, itt-ott közöket hagyva, a melyekbe a csíkvarsát beszoríthatta s a hol a járócsíkot elfogta.

A [csúkkas](#) természetesen fűz vesszőből való volt; így a csukavarsa is, melynek mind a két végén volt szádja. A csukáról a pákász jól tudta, hogy az érszerű, keskeny vizeken ólálkodik, a hol a szembe jövő kis hal nem térhet ki előre; vagy a síkvíz szélein, hol észrevétlenül ronthat prédájára, tehát ide rakta a csukavarsát.

Tudhatta azt is a pákász, hogy a csuka »elfekszik«, t. i. közel a vízszínhez órákon át egy álló helyen veszteg áll s ekkor a csapóhurkot kerítette a nyakába.

A hol nyíltabb vizek összeértek, ott veréseket csinált, hálóvarsát állított kárászra, czompóra, vagy vejszét csinált mindenféle halra.

Télen kizárólag csíkászott, mert akkor a csík teljesen hatalmába volt adva. A pákász ilyenkor bátran járt-kelt a jég hátán s bárhol ütött léket, a hal odajött, hogy élő vízhez jusson; ekkor lékbe állította varsáit.

De meglepte néhanapján az aszály, a szárazság is. Az ingóláp megszilárdult, a kutu alászállott; iszapossá, végre sárossá vált; a káka, a sás eltörpült, járható lett a rét, a láp; utas, vadász a pákász tudománya nélkül is boldogult; sőt a vízivad is megfogott.

Ilyen szűk időkben remekelt a pákász tudománya; nem fogott ki rajta még az »istencsapás« sem : vállára kapta az ásót s kiszállt a rétre.

Tudta jól, hogy a csík, a czompó, a kárász kemény halak ám, a melyek szükség esetén víz helyett a sárban is élnek, s úgy, a mint az aszály halad, kuturól kutura hátrálnak, mindaddig, a míg valami földalatti kutura nem akadnak – rendesen a lápok legmélyebb pontján – a hol a százados aszálynak is megtörik az ő szárító hatalma.

Ezeket a helyeket a pákász már apja – dédapja révén tudta s ásni kezdett mindaddig, a míg a földalatti kutura nem bukkant; mire megkapta, »szüret« volt, mert ott ezernyi ezrével volt összebújva kivált a csík, a melyet épen ezért nevezett el az öreg Linné Cobitis fossilis-nek, azaz »ásott hálnak«.

Mielőtt a letűnt pákászvilágtól végképen elbúcsúznánk, álljon itt még egy kép.

A pákászvilág idején az orvosi tudomány egy szentháromságnak hódolt: hashajtó, hánytató és vércsapolás. Az utolsónak révén érintkezett Aesculapius a pákással, mert a hova a köpülőzéssel, érvágással hozzá nem fért, oda rakta a pióczát; ez pedig a pákász

birodalmában termett.

Hogy mikor volt a piócafogás ideje, ezt elmondta a pákász- család arczatja; mert akkor férj, feleség s minden felkelhető népség térdig beállott a cseres vizébe; arcza feszült figyelmet árult el; volt ok rá: hogy megérezze rögtön a pióca csipését; vére árán szerezte – elhalványodott.

Sok utánjárással ennyit bírtam megmenteni letűnt korszak letűnt emberéről.

De a régi pákász ivadéka ős Bihar tájain még nem vészett ki merőben; csak hogy a haladó kor nagyot változtatott rajta. Ma csőszködés már az ő mestersége; törvény szerint van falubeli illetősége, törvény erejénél fogva be van írva az adózók lajstromába; szóval ma a törvény minden rendelkezéseinek alávetett, szigorúan ellenőrzött »állampolgár«.

Őseinek birodalma, a Csíkország, lába alól mindinkább s mindenfelé fogytán van, a mióta a rakoncátlan Kőrös vize gátak közé került. Bezzeg csíklakoma helyett a bihari urak ivadéka is a »menu«-re jutott; követte a haladásban a pákászt. El is énekelhetik közösen:

Hajh! be szép volt hajdanában
A csikászat fénykorában
Úri életem!

A kik újabb időben a »pákászlól« írtak, azok már csak »állam polgári« formájával találkoztak.

Forrás: Természettudományi közlöny 19. évfolyam, 209. szám. 1887, 8-15.

http://epa.oszk.hu/02100/02181/00209/pdf/EPA02181_Termeszettudomanyi_kozlony_1887_008-015.pdf

This work is licensed under a Attribution-ShareAlike 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)
<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>